

Yangi davrda Ispaniya

Ochildiyev Fayyoz

Denov tadbirkorlik va pedagogika institutining tarix yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yangi davrda Ispaniya haqida ma'lumot berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ispaniya qirolligi, muxtor region, Balear, diktatura

Ispaniya Qirolligi (Reino de Espana) — Yevropaning jan. g'arbida, Pireney ya. o. da joylashgan davlat. O'rta dengizdagi Balear (shu jumladan Pitius), Atlantika okeanidagi Kanar o. lari, Afrikaning shim. qirg'og'idagi Seuta va Melilya sh. lari va unga yondosh Veles-de-la-Gomera, Alusemas, Chafarinas o. lari ham Ispaniyaga qaraydi. Mayd. 504,75 ming km². Aholisi 40,037 mln. kishi (2001). Ma'muriy jihatdan o'z hukumati va parlamentiga ega bo'lgan 17 muxtor regionga, ular, o'z navbatida, 50 viloyat (provincia)ra bo'linadi. Poytaxti — Madrid sh. Ispaniya — parlamentli monarxiya. Amaldagi konstitutsiyasi 1978-y. 6 dek. dagi milliy referendumda ma'qullangan, o'sha yili 29 dek. dan kuchga kirgan; 1992-y. da unga tuzatishlar kiritilgan. Davlat boshlig'i — qirol (1975-y. 22 noyab. dan Xuan Karlos 1), uning huquqi konstitutsiya bo'yicha cheklangan. Qonun chiqaruvchi hokimiyatni Bosh korteslar (parlament) amalga oshiradi. Korteslar ikki palata — deputatlar kongressi va senatdan iborat. Ijrochi hokimiyatni hukumat amalga oshiradi. Hukumat raisini qirol siyosiy partiyalar va parlamentning ikkala palatasi raislari bilan maslahatlashib tayinlaydi. 2-jahon urushida Ispaniya betaraflik e'lon qilgan bo'lsa ham, Germaniya va Italiyaga yordam berdi, frontga «zan-gori diviziyasi»ni yubordi. 1959-y. da Franko diktaturasiga qarshi tinch yo'l bilan kurashish uchun Milliy antifashist fronti tuzila boshladi. Fashiz-mga qarshi kuchlar birlashdi. 1962-y. da Myunxen (GFR)da ispanlar umumdemokratik konferensiyasi o'tkazildi, 26 viloyatda umumiy ish tashlashlar bo'ldi, «vertikal sindikatlar»ga qaramaqarshi ishchi komissiyalari (kasaba uyushmalari) tuzildi. 1962—63 y. lardagi ijtimoiy tanglik diktaturami juz'iy «erkinliklar berish» siyosatiga o'tishga majbur qildi, ammo u muxolifat kuchlarini bartaraf etolmadi. 1971-y. muxolifat kuchlari birgalikda harakat qilish haqida bitim imzoladilar. 1975-y. da F. Franko vafotidan so'ng qirol Xuan Karlos I davlat boshlig'i bo'ldi. 1976-y. dan ko'pchilik siyosiy partiya va kasaba uyushmalri oshkora faoliyat ko'rsata boshladi. 1977-y. I. da 1936-y. dan keyingi birinchi parlament saylovi bo'ldi. Unda 100 ta partiya va 18 ta koalitsiya qatnashdi.

Ispaniya 1956-y. da Shim. Marokash, 1968-y. da Ekvatorial Gvineya, 1976-y. da G'arbiy Sahroi Kabir kabi mustamlakalaridan mahrum bo'ldi. 1982, 1986, 1989 va 1993-y. lardagi parlament saylovlarida so-sialistik ishchi partiyasi g'alaba qozondi. 1996 va 2000-y. gi saylovda esa Xalq partiyasi nisbiy ko'pchilik ovoz olib, hukumatni tuzish huquqini qo'lga kiritdi.

Ispaniya — 1955-y. dan BMT a'zosi. Milliy bayrami — 12 okt. — Ispan Millati Kuni (1492). O'zR bilan diplomatiya munosabatlarini 1992-y. 17-martda o'rnatgan. Siyosiy partiyalari, kasaba uyushmalari. Ispaniyada 500 dan ko'proq siyosiy partiya va jamoat tashkiloti ro'yxatga olingan. Asosiy partiyalari: Xalq partiyasi (1989-y. yanv. gacha Xalq uyushmasi), 1976-y. da tuzilgan; I. sotsialistik ishchi partiyasi, 1879-y. da tuzilgan; I. kommunistik partiyasi, 1920-y. da tuzilgan; Basklarning millatparvar partiyasi, 1993-y. da tuzilgan; Kataloniya demokratik konvergentsiyasi, 1974-y. da asos solingan; Valensiya ittifoqi. Kasaba uyushma birlashmalari: Mexnat-kashlar umumiy ittifoqi, 1888-y. da tuzilgan; Ishchilar kasaba uyushma birlashmasi, 1960-y. da asos solingan; Ishchi komissiyalari, 1956-y. da tuzilgan.

Xo'jaligi. Ispaniya industrial-agrar mamlakat. Sanoat i. ch. qajmi jihatidan G'arbiy Yevropada 5-o'rinda, rivojlangan mamlakatlar o'rtasida 8-o'rinda turadi. Yalpi ichki mahsulotda sanoatning ulushi 23%, q. x. ulushi 3,5%, xizmat ko'rsatish sohasining ulushi esa 60 % dan ortadi. Ba'zi subtropik va bogdorchilik mahsulotlarini yetishtirish va eksport qilishda dunyoda oldingi o'rinlarda turadi.

Sanoatida og'ir sanoat yetakchi o'rinda turadi. Mashinasozlik, avtomobil va kemasozlik, stanoksozlik, elektrotexnika, kimyo sanoati g'oyat rivojlangan. Sanoatning eng qad. tarmog'i — to'qimachilik ham ravnaq topgan. Elektron sanoati tez sur'atlar bilan taraniy etmoqda. Ammo konchilik va metallurgiya tarmoqlaridagi i. ch. qisq-arib bormoqda. 100 turdagi foydali qazilmalardan 16 tasi qayta ishlanadi. Pirit, simob, temir, qo'rg'oshin-rux, uran rudalari va toshko'mir qazib olinadi. Qazib olinadigan neft I. extiyojining 10% ni krndiradi. Asosiy kemasozlik korxonalari Bilbao, Kartaxena, Barselonada, avtoz-dlar Madrid, Barselona, Valyadolid, Vigo sh. da, kora metallurgiya korxonalari Biskayya, Santander, Asturiya, Valensiya viloyatlarida, rangli metallurgiya Kordova, Xaen, Mursiya, Ovyedo, Santander, Gipuskoa, Biskayya viloyatlarida, chetdan keltirilgan neftni qayta ishlovchi korxonalar Lakorunya, SantaKrus-de-Tenerife, Eskombre-ras va b. port shaharlarida, vinochilik sanoati Kataloniya, Aragon, Andalusiya va Yangi Kastiliya viloyatlarida joylashgan. Yiliga 155,7 mlrd. kVt-soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi. Elektr energiya, asosan, GES larda hosil qilinadi. 3 ta AES mavjud. Yoqilg'i taqchilligi muqobil energiya manbalarini izlashni taqozo

qiladi. Quyosh va geotermal styalardan keng miqyosda foydalaniladi. Asosiy sanoat markazlari — Barselona, Madrid, Bilbao, Ovyedo.

Foydanilgan Adabiyotlar ro'yxati

1. Мамараджабов, Б. (2023). САУДИЯ АРАБИСТОНИДАГИ ЎЗБЕК МУҲОЖИРЛАРИ ТАРИХИ: МУВАФФАҚИЯТЛИ АССИМИЛЯЦИЯ ВА ЙЎҚОТИЛГАН МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(S/6).
2. Мамаражабов, В. N. M. O. G. (2023). MARKAZIY OSIYODA ARABLAR BILAN BOG'LIQ IJTIMOY QATLAMLAR. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(5), 1048-1052.
3. Мамаражабов, В. N. M. O. G. (2022). ARABISTON YARIM OROLIDA DAVLATCHILIKNING SHAKLLANISHI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10), 118-121.